

Nr 26.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Genom en den 27 mars 1954 dagtecknad proposition, nr 206, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Härigenom förordnas, att 18 § lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse.)

18 §.

De i — — — eller testamente.

Vad denna lag innehåller om inskränkning i rätten för bolag eller förening att förvärva fast egendom, inmuta mineralfyndighet, förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift, så ock att förvärva aktier i vissa bolag skall, såvitt angår svenskt bolag eller svensk förening, icke tillämpas i avseende å bankaktiebolag, järnkonto- ret, sparbank, försäkringsbolag, sjuk- kassa, understödsförening eller annan försäkringsförening, aktiebolag

(Föreslagen lydelse.)

18 §.

De i — — — eller testamente.

Vad denna lag innehåller om inskränkning i rätten för bolag eller förening att förvärva fast egendom, inmuta mineralfyndighet, förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift, så ock att förvärva aktier i vissa bolag skall, såvitt angår svenskt bolag eller svensk förening, icke tillämpas i avseende å

a) bankaktiebolag, järnkonto- ret, sparbank, *centralkassa för jordbruks- kredit*, försäkringsbolag, sjuk- kassa,

¹ Senaste lydelse av 18 § se SFS 1948: 220.

(Gällande lydelse.)

eller förening, som erhållit statslån från egnahemslånefonden, sambruksförening eller förening med ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter åt medlemmarna, avsätta alster av medlemmarnas verksamhet, bereda bostäder åt medlemmarna eller anskaffa lån åt medlemmarna.

(Föreslagen lydelse.)

understödsförening eller annan försäkringsförening, aktiebolag eller förening, som erhållit statslån från egnahemslånefonden, eller sambruksförening;

b) förening med huvudsakligt ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter åt medlemmarna, avsätta alster av medlemmarnas verksamhet, bereda bostäder åt medlemmarna eller anskaffa lån åt medlemmarna; eller

c) förening som utgör sammanslutning av föreningar, vilka äro undantagna från lagens tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1954.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för det genom propositionen framlagda förslaget får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås, att centralkassor för jordbrukskredit, vissa föreningar som utgör sammanslutningar av andra föreningar, samt ytterligare en i propositionen närmare angiven kategori av ekonomiska föreningar skall undantagas från tillämpning av bestämmelserna i lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag (inskränkninglagen).

Gällande lagstiftning.

Ändamålet med 1916 års lag är att skydda de svenska naturtillgångarna mot exploatering från utlänningars sida. Detta syfte fullföljer 1916 års lag på olika linjer.

Till en början föreskriver lagen förbud för utländska medborgare, samsälligheter och stiftelser att inmuta mineralfyndighet eller att utan tillstånd

förvärva fast egendom eller förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift (1 §). Vidare stadgar lagen förbud för svenska samfälligheter, i vilka ett utländskt inflytande kan tänkas förekomma, att utan tillstånd förvärva fast egendom, inmuta mineralfyndighet, förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift (2 § första stycket). — Som en sammanfattande benämning på utländska rättssubjekt och sådana svenska samfälligheter, vilka är skyldiga att inhämta tillstånd som nu sagts, brukar stundom för korthetens skull användas uttrycket »farliga rättssubjekt».

Aktiebolag är underkastade olika regler allteftersom aktierna i bolaget är ställda till innehavaren eller till viss man. Bolag med innehavareaktier — ett ringa fåtal — behandlas strängare än andra bolag; de betraktas alltid som farliga rättssubjekt. Aktiebolag vilkas aktiebrev skall vara ställda till viss man behöver däremot icke söka tillstånd till ifrågavarande förvärv, där est i bolagsordningen intagits förbehåll, som förhindrar att någon större del av bolagets samtliga aktier eller av röstetalet för dessa förvärvas av farliga rättssubjekt.

Förvärvas aktie i strid mot sådant förbehåll, är förvärvet ogillt (3 §). Det finns ej någon möjlighet att få dispens från förbudet mot aktieförvärv.

18 §, vari ändring nu föreslås, innehåller vissa undantag från de i lagen föreskrivna inskränkningarna. I första stycket stadgas sålunda, att dessa icke har avseende å förvärv genom bodelning, arv eller testamente. I andra stycket uppräknas vissa typer av svenska samfälligheter, på vilka inskränkningarna icke skall tillämpas, nämligen bankaktiebolag, järnkontoret, sparbank, försäkringsbolag, sjukkasse, understödsförening och annan försäkringsförening, aktiebolag och förening, som erhållit statslån från egnahems-lånefonden, sambruksförening samt förening med ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter åt medlemmarna, avsätta alster av medlemmarnas verksamhet, bereda bostäder åt medlemmarna eller anskaffa lån åt medlemmarna.

Framställning om lagändring.

1950 års jordbrukskassautredning har i en med skrivelse till Konungen den 19 november 1953 överlämnad promemoria framlagt förslag till ändrad lydelse av 18 § inskränkningsslagen. Utredningen förklarar i skrivelsen, att den planerade uppbyggnaden av jordbrukskasserörelsen, som för närvarande är organiserad i tre led, jordbrukskassorna, centralkassorna och — såsom topporganisation — Svenska jordbrukskreditkassan, icke kunde genomföras utan att i varje fall jordbrukskasserörelsens huvudorganisation och centralkassorna medgäves rätt att förvärva aktier i en jordbrukets bank. Då det yppats tvekan huruvida icke inskränkningsslagen lade hinder i vägen härför och även för andra organisationer inom jordbrukets föreningsrörelse att förvärva sådana aktier, hade utredningen tagit frågan om ändring i inskränkningsslagen under övervägande.

För att undanröja den föreliggande tveksamheten föreslår utredningen, att följande föreningar skall upptas i undantagsbestämmelsen i 18 § andra stycket, nämligen:

- 1) centralkassor för jordbrukskredit,
- 2) föreningar som utgör sammanslutningar av föreningar, vilka är undantagna från lagens tillämpning, d. v. s. vad utredningen benämner *huvudorganisationer*, och
- 3) föreningar med sådan biverksamhet, som ansluter till men ej efter ordalagen går in under de i lagrummet angivna gängse kooperativa ändamålen — att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter åt medlemmarna, avsätta alster av medlemmarnas verksamhet, bereda bostäder åt medlemmarna eller anskaffa lån åt medlemmarna.

I motiveringen till sitt förslag anför utredningen om centralkassorna att dessa, liksom jordbrukskassorna, sakligt sett utan tvekan är ofarliga rättssubjekt. Endast svenska medborgare och svenska sammanslutningar kan för närvarande bli medlemmar. Både centralkassorna och jordbrukskassorna är för övrigt genom jordbrukskassoförordningen underkastade inskränkingsbestämmelser, liknande dem som gäller för bankerna och som föranlett att banker är undantagna från inskränkingslagens bestämmelser.

Beträffande huvudorganisationerna — både den organisation som utredningen planerar för jordbrukskasserörelsens del och andra huvudorganisationer inom jordbrukets föreningsrörelse — uttalar utredningen, att annat knappast kan ifrågasättas än att de sakligt sett är ofarliga rättssubjekt. Huvudorganisationerna skall tillvarata de lokala föreningarnas och deras medlemmars gemensamma intressen så att säga på ett högre plan. Deras uppgift är att öka effekten av de lokala föreningarnas verksamhet genom att samordna den inom ett större område, t. ex. genom att utjämna underskott och överskott i de lokala föreningarnas avsättning av sina alster. Huvudorganisationerna brukar därjämte verka för den gemensamma saken genom att driva propaganda och upplysning bland allmänheten om de alster som skall avsättas och om den näring, vari de framställles. Vidare brukar de bereda medlemmarna service av skilda slag, t. ex. juridiskt och skattetekniskt biträde, hjälp med bokföring och revision m. m. Ibland fullgör de därjämte särskilda uppgifter, t. ex. såsom organ för jordbruksregleringen, genom att driva forsknings- eller försöksverksamhet o. s. v.

I huvudorganisationernas stadgar, fortsätter utredningen, brukar i den paragraf som handlar om organisationens ändamål finnas en uppräknig av sådana uppgifter och verksamhetsgrenar som nyss antytts. Det har efter hand uppstått tvekan, huruvida organisation med dylika stadgebestämmelser ur formell synpunkt är att betrakta såsom ofarligt rättssubjekt.

Huvudorganisationerna representerar, uttalar utredningen vidare, en föreningstyp som torde ha förekommit i ringa utsträckning när 1916 års lag skrevs och som lagstiftaren tydligen inte hade i tankarna. Enligt utredning-

ens mening bör man för huvudorganisationernas del kunna släppa kravet på särskilt ändamål för verksamheten såsom villkor för ofarlighet. I grund och botten avgörande för farligheten är ju i vad mån utländskt inflytande kan göra sig gällande. Huvudorganisationerna brukar icke ha andra medlemmar än föreningar. Om alla de anslutna föreningarna är ofarliga rättssubjekt, förefaller det utredningen som om huvudorganisationen också måste vara ofarlig, oavsett ändamålet.

Vad angår föreningar med biverksamhet yttrar utredningen i fråga om jordbrukets lokala föreningar — mejeriföreningar, slakteriföreningar o. s. v. — att dessa föreningars medlemmar är verksamma inom jordbruket och dess binärningar, i regel såsom ägare eller arrendatorer av svenska jordbruksfastigheter. Det torde få anses uteslutet, att utländskt inflytande av någon betydelse skulle kunna göra sig gällande inom dessa föreningar eller eljest inom jordbrukets föreningsrörelse.

Över framställningen har remissutlåtanden avgivits av *Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, lantbruksstyrelsen, bank- och fondinspektionen, patent- och registreringsverket, länsstyrelserna i Östergötlands, Kristianstads och Skaraborgs län, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund, Kooperativa förbundet och Svenska jordbrukskreditkassan*. Länsstyrelsen i Östergötlands län har bifogat yttrande från lantbruksnämnden i länet.

Jordbrukskassautredningens förslag har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av alla remissinstanserna utom av länsstyrelsen i Kristianstads län, som funnit sig ej kunna tillstyrka förslaget. Av de remissinstanser som är gynnsamt inställda har emellertid ett par ådagalagt någon tvekan och några framställt vissa erinringar, huvudsakligen beträffande den del av förslaget som avser föreningar med biverksamhet.

Departementschefen.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anförde vid lagrådsremissen bland annat följande:

»Jordbrukskassautredningens förslag innebär, att följande tre kategorier av föreningar skall uttryckligen undantagas från de inskränkande bestämmelserna i 1916 års lag, nämligen centralkassor för jordbrukskredit, vissa s. k. huvudorganisationer — föreningar som utgör sammanslutningar av föreningar, vilka är undantagna från lagens tillämpning — samt föreningar med sådan biverksamhet som direkt ansluter till, låt vara att den efter ordalagen ej går in under de i 18 § angivna kooperativa ändamålen.

Utredningens förslag föranledes närmast av önskemålet att föreningar tillhörande dessa tre kategorier skall kunna komma i fråga som aktieägare i en tilltänkt jordbrukets bank. Visserligen är denna bankbildning ej omedelbart aktuell, men det är likväl av praktisk betydelse att frågan huruvida nämnda föreningar har rättslig möjlighet att förvärva aktier i en jordbru-

kets bank blir till fullo klarlagd, innan slutlig ståndpunkt tages till jordbrukskasserörelsens framtida organisation. Härtill kommer det större intresset att över huvud klarlägga de kooperativa föreningarnas ställning i förhållande till 1916 års lag.

Under remissbehandlingen har någon erinran i och för sig icke framförts mot förslaget att bland de i 18 § uppräknade föreningarna medtaga central-kassor för jordbrukskredit samt sådana huvudorganisationer som utgör sammanslutningar av föreningar, vilka är undantagna från tillämpningen av 1916 års lag. Sakligt sett är det angeläget, att lagstiftningen icke vållar några onödiga formella svårigheter för centralkassornas och huvudorganisationernas verksamhet. Och då de intressen lagen vill skydda ej torde kunna bli skadade genom att dessa två grupper av föreningar uttryckligen undantages från lagens inskränkande bestämmelser, vill jag biträda förslaget i denna del.

Förslaget att från lagens inskränkande bestämmelser jämväl undantaga föreningar, vilka driver viss biverksamhet vid sidan av de i 18 § godtagna kooperativa ändamålen, får ses mot bakgrunden av att många föreningar inom jordbrukets föreningsrörelse — i likhet med åtskilliga andra kooperativa föreningar — såsom en följd av föreningsväsendets väldiga utveckling under de senaste årtiondena kommit att driva en så mångskiftande verksamhet, att den i vissa av sina förgreningar svårligen kan pressas in under beskrivningen i inskränkningens 18 §, om stadgandet tolkas strängt efter ordalagen (jfr beträffande tolkningen Nytt Juridiskt Arkiv 1933 s. 319). I sak torde någon tvekan icke behöva råda därom, att föreningarna inom jordbrukets föreningsrörelse samt övriga kooperativa föreningar av gängse typ, t. ex. inom konsumentkooperationen, är ofarliga rättssubjekt ur de synpunkter varom i 1916 års lag är fråga, oavsett att dessa föreningar enligt sina stadgar må bedriva viss biverksamhet. Det synes med hänsyn härtill icke behöva möta några betänkligheter att uttryckligen undantaga dessa föreningar från lagens inskränkande bestämmelser».

Lagrådet.

Lagrådet har lämnat förslaget till lagändringen utan erinran.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot det genom propositionen framlagda lagförslaget och får därför hemställa,

att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 4 maj 1954.

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD.

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Osvald, Grym, Ivar Nilzon, Ebbe Ohlsson, Herbert Hermansson, Boo* och William Ohlsson;

från andra kammaren: herrar Andersson i Mölndal, Nyberg, fru Torbrink*, herr Persson i Appuna, fru Boman* samt herrar Carlsson i Stockholm*, Nilsson i Östersund och Jansson i Benestad.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.